

MRF 2025.123

Østre Landsrets dom af 10. december 2025, 17. afd., sag BS-61551/2023-OLR
(Louise Saul, Jakob Friis Nolsø og Jesper Furbo-Halken (kst.))

Selskab A (adv. Jacob Pedersen) mod Miljø- og Fødevareklagenævnet (adv. Eva Daniella Gabris)

Afvist klage over påbud efter naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5, om standsning af opgravning og udjævning af jord som led i renovering af dræn med henvisning til naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 1, 2. pkt., men stadfæstet kommunens efterfølgende registrering af arealet som beskyttet eng.

Efter anmeldelse om ulovlig opgravning i beskyttet natur på selskab A's landbrugsejendom meddelte Fredensborg Kommune den 23. oktober 2020 efter besigtigelse standsningspåbud til D, der var direktør for A, med henvisning til naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5. A klagede over påbuddet og gjorde gældende, at der ikke var tale om beskyttet natur, og oplyste i øvrigt at gravningen skete for at finde dræn. Kommunen traf herefter i december 2020 "afgørelse" om at registrere det omtvistede areal på ca. 1.300 m² som eng omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Dette blev ligeledes blev påklaget af selskab A til Miljø- og Fødevareklagenævnet, der i afgørelsen i **MRF 2022.81 Mfk** besluttede at behandle de to klager i én samlet afgørelse. Da kommunens standsningspåbud var en tilsynsafgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5, afviste nævnet med henvisning til naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 1, 2. pkt., at realitetsbehandle klagen over påbuddet. Mht. kommunens registrering af arealet som beskyttet eng, fandt nævnet på grundlag af sagens akter og tilgængelige luftfotos af arealet i perioden 1954-2021, at det omstridte areal opfyldte kriterierne for at være omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 4, jf. stk. 3, som fersk eng. Nævnet lagde herved vægt på, at arealet på luftfotos fra 2011 til 2020 fremstod heterogent med vedvarende vegetation uden tegn på omlægning, jordbearbejdning eller anden intensiv drift, men afviste at lægge vægt på de af A fremlagte ansøgningsskemaer og markkort, da der på luftfotos af engarealet i perioden 2011-2020 ikke var tegn på omlægning, jordbearbejdning, eller anden intensiv drift, mens nævnet vægt på, at der ved kommunes besigtigelse af arealet i oktober 2020 blev registreret positivarter for fersk eng. Selv om arealet ikke i sig selv opfyldte størrelseskravet

2.500 m², indgik arealet indgik i sammenhæng med beskyttet mose på naboejendom, hvorfor arealet var omfattet af § 3. Supplerende bemærkede nævnet, at den foretagne opgravning og udjævning af jord på arealet således udgjorde en ændring af tilstanden i strid med naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 4. A indbragte klagenævnets afgørelse for domstolene med påstand om ugyldighed og gjorde til støtte herfor bl.a. gældende, at arealet ikke opfyldte betingelserne for at være eng omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, da arealet havde været i omdrift inden for de seneste 7-10 år, og at standsningspåbuddet var meddelt til forkert adressat, da D hverken var ejer eller bruger af arealet, hvorfor standsningspåbuddet var ugyldigt, hvilket klagenævnet burde have påset. Miljø- og Fødevareklagenævnet påstod frifindelse og gjorde til støtte herfor bl.a. gældende, at nævnet ikke har kompetence til at behandle klager over standsningspåbud, og at betingelserne for at registrere arealet som beskyttet eng omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 var opfyldt. Under sagen blev udmeldt syn og skøn, der konkluderede, at arealet ikke havde været omlagt de seneste 7-10 år, men at en mindre del havde været pløjet. Byretten lagde til grund, at standsningspåbuddet var en afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5, og at nævnet derfor med rette havde afvist at behandle klagen, uden at det kunne tillægges betydning, at påbuddet var meddelt til D, da D var direktør i selskab A. Tilsvarende fandt byretten ikke grundlag for at underkende klagenævnets tiltrædelse af kommunens registrering af det omhandlede areal som § 3 beskyttet fersk eng efter bevisførelsen. Nævnet blev herefter frifundet. Selskab A ankede til landsretten, der stadfæstede byrettens dom i henhold til de af byretten anførte grunde.

Kommentar: Dommen understreger, at det i naturbeskyttelseslovens § 3 indeholdte forbud mod tilstandsændringer gælder, uanset om et areal er registreret som § 3-natur, og at den såkaldte mosaikregel, hvorefter der i størrelseskravet indgår andre beskyttede naturtyper, er uafhængigt af, om de

enkelte arealer er ejet af forskellige ejere, hvilket var relevant i denne sag, fordi selskab A havde frasolgt arealet med mosen. I forhold til standsningspåbuddet må det tiltrædes, at Miljø- og Fødevarerklagenævnet ikke havde kompetence til at behandle klagen. Det må derfor tiltrædes, at nævnet i en sådan sag heller ikke kan behandle indsigelse om, at adressaten for påbuddet ikke er den rette. Det er dog uheldigt, at dette af byretten begrundes med, at D var direktør for selskab A, da det sidste ikke kan være afgørende for klagenævnets kompetence. Retsvirkningen af den foreliggende dom er derfor begrænset til registrering af arealet som § 3-natur. I forhold til standsningspåbuddet vil indsigelsen om, at D ikke var rette påbudsadressat, dog særskilt skulle afgøres, da der ikke er taget stilling til dette spørgsmål i klagenævnets afgørelse.

RETEN I HELSINGØR DOM

afsagt den 28. november 2023

Sag BS-21213/2022-HEL

Selskab 1
(advokat Marlene Christiansen Hannibal)

mod

Miljø- og Fødevareklagenævnet
(advokat Eva Daniella Gabris)

Denne afgørelse er truffet af kst. dommer Christian Ankerstjerne Rønneberg.

Sagens baggrund og parternes påstande
Retten har modtaget sagen den 2. juni 2022.

Sagen angår prøvelse af en afgørelse fra Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Selskab 1 har nedlagt følgende påstand:

1. Miljø- og Fødevareklagenævnet skal anerkende, at nævnets afgørelse af 21. februar 2022 (sagsnr. 21/00203 og 21/01266) er ulovlig og ugyldig.
2. Hjemvisning.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har nedlagt påstand om frifindelse

Dommen indeholder ikke en fuldstændig sagsfremstilling, jf. retsplejelovens § 218 a.

Forklaringer

Der er afgivet forklaring af A , B , C , D
og E .

A har forklaret, at han er direktør i Selskab 1 , som købte ejendommen i begyndelsen af oktober 2020. Han er nabo til ejendommen og kender den, men han var ikke inde at gå på arealet inden købet. Han spurgte udtrykkeligt den tidligere ejer og ejendomsmægleren, om der var § 3-områder på ejendommen, og det var der ikke udover 2,9 hektarer, der ligger 4 km. fra det omtvistede areal. Arealet på 2,9 hektarer er blevet frasolgt. Overtagelsesdagen var 1. januar 2021. Selskabet spurgte den tidligere ejer, F , om man inden overtagelsen måtte påbegynde at eftersøge dræn på området, hvilket man gør ved at lave søgegrøfter i madjorden. Herved kan man se, om der tidligere har været gravet og derved, om der tidligere har været dræn og således lokalisere disse. Drænene spuler man så, hvis der er skidt i dem. Omkring den 10. oktober gravede man i det omtvistede areal. De eksisterende dræn er lerrør på ca. 2+ til 3+ cm's længde. Det er billigere at lægge nye rør i samme dybde end at lede efter de gamle dræn, når det er dræn af den gamle type. Kote 16 betyder 16 meter over havets overflade. Hele afvandingen af Sted 1 ligger i kote 14.42. Afvandingen af det omtvistede område ligger i kote 16, dvs. 1,58 meter højere. Der blev i dette område lagt to nye drænstrengte. Entreprenørfirmaet var færdig på området, da de fik standsningsmeddelelse den 23. oktober 2020. Det tog ca. halvanden dag, og de var således færdige den 12. oktober 2020. Det var underligt, at kommunen ikke kontaktede ham. Der har ikke været nogen dialog med kommunen. Området var heller ikke markeret med f.eks. pinde. Det var diffust. De kunne ikke fysisk sætte grænsen for området. Der var høstet græs på hele ejendommen i september-oktober 2020. Hele ejendommen var i 2020 udlagt til græs. Græs uden kløver-omdrift betyder, at man høster græs med henblik på salg som foder til heste og køer. Nogle laver minimalbehandling, hvor man skærer græsset, nogle pløjer og andre pløjer ikke. Han var bekendt med, at der var hektarstøtte til hele arealet. Dansk landbrug er satellitovervåget. Hvis en ansøgning derfor fraviger det fysiske areal, vil der komme fysisk kontrol. Han var derfor sikker på, at hvis der var støtte til hele området, så ville der ikke være beskyttede arealer. Det er et problem, at der tages 1.300 kvm. ud. Af 158.000 kvm. vendes der med maskiner på ca. 35-40.000 kvm. Man er interesseret i lige linjer og skarpe vinkler. Derfor er denne sag vigtig for ham. Der bliver lavet et indhug ind i marken. Skæreroret på mejetærskeren er 12 meter, og marksprøjten er 36 meter, hvorfor lige linjer og skarpe vinkler er vigtige. Arealet dyrkes nu. De mener, at afgørelsen er forkert. Da de gravede, var arealet ikke registreret. Arealet lignede resten af de 158.000 kvm, da det hele var udlagt med græs. Han har ikke spurgt efter en forespørgselsordning hos kommunen i denne sag. Han kan ikke huske, om han ellers har prøvet dette.

B har forklaret, at hun er ansat i Fredensborg Kommune. Hun blev færdiguddannet som biolog i 2016. Hun begyndte at arbejde i kommunen i 2019. Denne sag er en del af et større sagskompleks. De kom ud til arealet den 12. oktober 2020 som følge af en anmeldelse om, at der blev gravet på ejendommen. Der stod en gravemaskine ved siden af arealet. Området havde kraftigt naturpræg og en høj vegetation, der var uslået. Det var helt uberørt. Der var tuer med lysesiv og en del kærtidsler i store rosetter. Da de kom hjem, sendte de en mail om, at der var blevet gravet i natur på ejendommen, og at de havde set dette areal, der var beskyttet men endnu ikke registreret, og der måtte derfor ikke graves yderligere i dette område. Hun havde da ikke foretaget nærmere undersøgelse og afgrænsning af arealet. Det var en mail med indtegnet areal. Efter den 12. oktober 2020 fik de en ny anmeldelse om, at der var blevet gravet på ejendommen, og en kollega så, at der også var blevet gravet i det omhandlede areal. Derfor tog de på ny derud den 23. oktober 2020 for at foretage en egentlig registrering med konsulent D . De så, at arealet var blevet slået. I de mest fugtige dele var tørven gravet af ned til lerjorden. Hun har skrevet besigtigelsesnotatet. Registreringen blev opdelt i tre dele, og de tre arealer blev markeret på et kort. Det er D , der har udfyldt feltskemaet. De drøftede fundene. Hendes opfattelse var, at der var tydeligt udviklet engvegetation navnlig i den vådeste del af arealet, hvor der var blevet gravet. Den fugtige lavning havde lavere artsantal, men det var stadig karakteristisk engvegetation, navnlig græsser. Der lå et tykt lag afslået materiale. Det er en helhedsbetragtning, når man registrerer, og man tager hensyn til fundne arter, men særligt fugtighed af jorden, jordbundstypen og driften af arealet. Fugtighedsforholdene på lavningen var fugtig, og der var tørv. De kiggede efterfølgende på luftfoto for at se på driften forud og på højdekurver. På den baggrund, og da det var lavere beliggende, traf de afgørelsen. De var enige om afgrænsningen. De var ikke i tvivl om, at det var et beskyttet areal. Hen imod vest var der ikke længere engkarakteristiske planter. Dem fandt de gengæld en del af i det areal, som er markeret med rødt. Dette areal, der ikke var i sammenhæng med den øvrige registrering, var for lille og blev derfor ikke registreret. De kunne ikke se rester af tilsåningstyper på arealet. Ingen udsåede arter så de, og de arter, der var der, var flerårige. De har en livscyklus på flere år. I haver ville de kaldes stauder. Lysesiv kan ikke nå at lave tuer på en enkelt vækstsæson. Et areal, der blev pløjet, ville derfor ikke have de arter. Ved besigtigelsen den 4. november 2020 var der ikke sket yderligere. Den 16. november 2020 var de der igen, hvor der blev gravet på arealet, og de måtte tilkalde politiet for at få det stoppet. De skrev den 12. oktober 2020 i standsningsmeddelelsen, at der ikke måtte graves i beskyttet natur, og at de vurderede, at denne sags areal var omfattet af lovens § 3. De gravede arealer gik formentlig også ned i moseområdet. De fandt flere steder i jordbunkerne på arealet de nævnte arter og tillige ved siden af jordbunkerne. Når der er tale om en mose, der støder op til eng, er der glidende overgang i vegetation, og der er nok sket frøspredning fra mose til eng. Da de kiggede på arealet, kunne de se karakteristiske planter i nærheden af

mosen, men også længere oppe på arealet. Figur 7 til 10's foto viser forskellige udpluk fra arealet, hvor den pågældende vegetation vokser. Figur 4's foto viser, at der lige ved siden af, hvor der er gravet, er tuer med lysesiv, og her er der lang vej ned til mosen. Bunken med planter på figur 5's foto kan både være fra mosen og dette stykke, men der er også vegetation ved siden af skrabene. Figur 6's foto er dokumentation for omfattende gravearbejde i området. Figur 7's foto er taget mod vest et stykke fra mosen, som vidnet husker det. Figur 8's foto er taget et sted, hvor der er gravet på begge sider. Det kan ikke placeres nærmere. Besigtigelsesnotatet er skrevet efterfølgende på kontoret. Inden havde de kigget på terrænkoter og luftfoto. De nåede frem til, at der senest var dyrket i 2010. Hun har været med at lave standsningsmeddelelsen den. Hun havde haft en korrespondance med A, der indikerede, at han var ejer. A havde tilkendegivet, at han ledede arbejdet. Det væsentlige er, hvem der er i gang med det ulovlige arbejde. Det er et standsningspåbud.

C har forklaret, at han har passet jorden for den tidligere ejer F. Fra 2011 har han pløjet, harvet, sået og høstet arealet. Det var raps, hvide og byg. Forskelligt fra år til år. Det med gult markerede areal bandede de over, fordi kommunen ikke vedligeholdte vandløbene, og derfor kom vandet ikke væk fra dette område. Han bad ejeren tage fat i området, men han fik aldrig gjort det. Det var værre og værre, jo længere man kom ned i hjørnet - jo tættere man kom det bagvedliggende vandløb. Trekanten var ikke hvert år samme areal. De såede i det hvert år, men det blev kørt sammen, når man kørte i det. Arealet blev brugt, og der blev også søgt EU-støtte til det. De kørte igennem med plov, harve, såmaskine og mejetærsker. De brugte de samme maskiner på hele området. Der var ikke nogen år, hvor man ikke kunne bruge maskinerne. Måske har der været et lille hjørne i det gule areal, som man måtte køre uden om og bakke ind til i nogle år.

D har forklaret, at han er konsulent og arbejder med biologisk rådgivning, hvilket han har gjort i 23 år. Han er biolog af uddannelse. I denne sag har han været hidkaldt af kommunen til at besigtige arealer den 23. oktober 2020. Han var med, da han er botaniker, og det vurderede kommunen, at der var behov for. Han kan genkende de tre markeringer på kortet på ekstraktens side 134. Han har udfyldt feltskemaet. Han har brugt skemaet som notesblok af praktiske grunde. Man bruger skemaet som en hjælp for at effektivisere tiden i felten. At han har brugt skemaet til mose og kær har ikke nogen videre betydning. Skemaet er en hjælp, og der er medtaget de hyppigste arter fra et kær. Han har måttet skrive nogen på i 4. kolonne, da der ikke er fuldstændig sammenfald mellem arterne nævnt i de to skemaer. Han kan bekræfte angivelsen af hvilke arter, der er fundet på de forskellige områder, i oversigt - artsregistreringer. Dette var, hvad de var i stand til at erkende den pågældende dag i et kraftigt forstyrret område. Der kan derfor være arter, som de ikke har fundet. Der var megen vegetation af de tre arter i lavningen. Efter at have undersøgt det,

var han ikke i tvivl om, at det gult markerede område på ekstraktens side 134 faldt ind under beskyttet natur. Da vegetationen var kraftig forstyrret, kom jordbunden til at spille en større betydning. I det tilbageværende område, hvor jordbund og vegetation stemte overens, fandt de uforstyrrede mindre dele, og så har de på denne baggrund antaget, hvordan vegetationen så ud i det gravede område. Figur 3's foto viser, at der er tale om en typisk eng eller mosejordbund. Lov om naturbeskyttelse er fra 1992, hvor man indlemmede enge og overdrev for at undgå en masse tvivl i forhold til tidligere, hvor enge ikke var omfattet. Vedrørende sidste linje på oversigt – artsregistreringer har han forklaret, at man gerne vil komme natur i kasser. Især bjergørhvene er ikke en moseplante, men den findes i moser, hvor den blot ikke er dominerende. En eng er generelt mindre fugtig end en mose. I enge kan der også vokse vegetation fra overdrev, herunder bjergørhvene. Dette er ikke et engareal, der har henligget udyrket i mange årtier. I så fald ville den have større artsdiversitet. Området er fugtigt fra naturens siden. Det har været dyrket og så ligget brak, hvilket har betydet indtrængning af forskellige fugtigbundsarter og andre flerårige arter, der er mere knyttet til natur end kultur. Der er ikke alle de agerukrudtsarter, som ville ses, hvis området havde været dyrket for nylig. De kunne ikke se spor af afgrøde dyrkning, da der ikke var følgearter efter opdyrkning. I givet fald ville det ikke have været omfattet af § 3. Det er 1-årige arter, der er hyppige i kultur. Når der har indfundet sig flerårige arter i et område, er det et tegn på, at det ikke har været opdyrket. I den centrale del var der også arter, hvis fremvækst tager flere år. Det er en udfordring at botanisere den 23. oktober. I vækstsæsonen er der flere arter. Oktober er i yderkanten af vækstsæsonen. Side 1 af feltskemaet til mose og kær er ikke udfyldt, da feltskemaet kun er brugt, fordi arterne var fortrykt. Det blev således brugt som feltnotat. De strukturelle forhold udfyldes, hvis man vil have et strukturindeks, og det kan man så samveje til et naturtilstandsindex for på et større niveau at få et helhedsindtryk af tendenser på dette meget større område. De tre arter i lavningen forekom i et sådant omfang, at arealet ikke kan have været dyrket, inden de indfandt sig. Disse arter kan komme året efter dyrkning, men så vil de kun udgøre en meget lille del af plantesamfundet, og man vil kunne se dyrkningsfølgearter. Fremkomst af Angelik tager længere end 1 år, og det er usædvanligt at se den efter 1 til 2 år og meget usædvanligt i dette omfang efter 3 til 4 år efter dyrkning. De har konstateret arter i den del, hvori der ikke er gravet. Om noget i det gravede kommer fra mosen, kan de jo ikke sige. På fotoet i oversigt – artsregistreringer er den lyse del af kortet det område, der har været slået.

E har som skønsmand forklaret, at han vedstår sine erklæringer. Han er civilingeniør og er specialist i billedanalyse. Han arbejder på Aarhus Universitet og beskæftiger sig med landbrug. Svaret på SS3 er udarbejdet af hans agonomkollega. I nederste højre hjørne på fotoet fra foråret 2013 er et mørkt område, der er delvist uden for det omtvistede areal. I den venstre del af det mørke område er der takker i kanten. Man har her bakket med plov og traktor ind på

arealet og kørt ud igen. Deraf kommer takkerne. Det er tydeligere på sommerbilledet, hvor der er riller. På billederne fra 2014 ses affuring, som er en dyb rille plantet af ploven, hvor den har flyttet jorden til siden. Man har måske forsøgt at pløje. Det er det eneste, man har gjort. På billederne fra 2013 kan man kun se en bue, som hidrører fra en vending i 2009, og som har været tydelig indtil da. Man har forsøgt at pløje i 2014. Man har kørt ret dybt; som hvor langt man nu kunne gå og pløje, og så er man stoppet. Der er ikke blevet sået på området. I sommeren 2013 kan man se en skarp grænse mellem den dyrkede mark med afgrøde og det udyrkede areal til venstre, hvor man har pløjet. Grænsen er uden for trekantsområdet. Der er afgrænsning til nord og øst. Mod vest kan man ikke se nogen afgrænsning. Det har samme karakter på begge sider af den gule streg mod vest. I foråret 2014 kan man se pløjningsspor fra 2013. I foråret 2014 kan man ikke se nogen grænse mod vest. I 2016 kan man se, at der er kørt langs med grænsen i øst med traktor. I efteråret 2016 kan man se et spor udefra og ind i nederste højre hjørne – det ser ud til at være et arbejdsspor. Her kan man se en grænse på begge sider af arealet. Det samme i 2017. Der er blevet slået græs uden for arealet. I 2018 kan man se en grænse mod vest. Den ligger lidt længere mod vest end i 2017. Græsset er blevet slået vest for arealet. I foråret 2019 var der også en grænse mod vest. I sommeren 2019 kan man med lidt god vilje ane en grænse, men plantevæksten er kommet tilbage. Der er groet græs uden for arealet mod vest. Inden for arealet er vegetationen groet godt frem. Der er en farvetone til forskel på arealet og marken uden for. Arealet har samme farve som arealet syd på, men man ser ikke nogen tegn på, at arealet har været tilsået med græs. I foråret 2020 ses ingen grænse mod vest. Der er tegn på, at der er kørt tværs over arealet, hvilket kan være gamle spor, eller det kan være slået til hø. I sommeren 2020 er der lav vegetation, hvilket er tegn på, at man har klippet vegetationen ned. Fra 2011 til 2020 har det været et besværligt areal, hvor man afhængig af køreforholdene har gjort forskellige forsøg. Man har tidligere haft held til at dyrke der, men man har opgivet det, og så har man brugt det som et ekstinsivt areal og slået hø deraf. I foråret 2015 er man kørt ind over arealet. Det kan være vanskeligt i det fugtige område. Hans kollega har sagt, at det kunne tyde på gødskning. Vedrørende svaret på SS2 mener han gødet, sået eller høstet. Der er tegn på de handlinger, men ikke nødvendigvis på samme tidspunkt. I alle år har der været tegn på, at man har forsøgt at dyrke arealet. Man har også kørt hen over det, og det kan være, fordi man har ønsket at gøde det eller slå det. I 2013 har man forsøgt at pløje en del af arealet fra takkerne mod øst. Svaret på SS 2 skal forstås sådan, at der kan have været enten gødet, slået eller høstet. Der er trafik over arealet i 2013 og 2015, og det kunne tyde på gødskning. Man har kørt over arealet. I 2013 er der kun to spor. Der har været mere trafik i 2015. Vedrørende svaret på SS6 tegnene er fra 2013 og 2015. I 2016 er der ikke skygger på billedet, hvilket kan tolkes som, at arealet er klippet helt kort. I efteråret 2016 og foråret 2017 er der en tydelig afgrænsning mod vest. Trekanten er en lavning, og derfor er det fugtigere end mod øst og vest. Vedrørende svaret på SS1 var hele arealet pløjet i 2009. Der har været sået raps i

2007 eller 2010. Det var et dårligere område, men det har været dyrket. Vedrørende foto fra 2007 var arealet ikke dyrket da. I 2011 var arealet ikke dyrket. I 2010 var der dyrket raps, men det var ikke veletableret, da det så ville være gult over det hele. I 2009 var det pløjet. I 2004 er det forsøgt dyrket. I 2005 er der tegn på pløjning. Der er fra 2011 til 2020 tegn på, at man har kørt igennem. Sporene ses senere, og derfor kan de forvirre. Sporene fra 2013 går igen meget senere, og de er ikke blevet slettet. Derfor kan det være svært at se, hvornår der er sket noget, men i 2015 er der sket noget, det kan ikke bestrides. I 2020 er der sket noget fra forår til sommer. I foråret står det brunt, og i sommeren står det mere grønt, og der er tegn på, at der er blevet slået. I sommeren 2020 umiddelbart syd for arealet har strukturen en anden karakter, og derfor tænker han, at der er blevet slået. I sommeren 2016 er der også blevet slået. I 2015 blev der ikke slået, men der blev kørt, hvilket er tegn på gødsning. Man kan have slået græsset om efterårene, men det kan man ikke se, da billederne er fra forår og sommer.

Parternes synspunkter

Selskab 1 har i sit påstandsdokument anført:

”...

ANBRINGENDER:

Til støtte for den nedlagte anerkendelsespåstand, gøres det overordnet gældende, at Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse (bilag 1) er ulovlig og gyldig. Der foreligger således ikke det fornødne grundlag for at § 3-registrere det omhandlede areal som eng.

§ 3-registrering som eng er et ekspropriationslignende indgreb, som indebærer, at der ikke længere kan foretages sprøjtning, gødsning og såning af arealet mv., jf. naturbeskyttelseslovens § 4. Arealet bliver således uanvendeligt. Det gøres gældende, at dette stiller skærpede krav til grundlaget for § 3-registreringen, herunder proportionaliteten, og at domstolenes prøvelsesgrundlag også intensiveres i sådanne sager.

Det er ubestridt, at det omhandlede areal blev dyrket som almindelig mark til og med 2010. Spørgsmålet er herefter, om arealet i perioden fra 2011–2020 er blevet omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Det fremgår af betænkning af 16. april 1997 over forslag til lov om ændring af lov om naturbeskyttelse (til L 127), at i relation til ferske enge er der et dobbelt hensyn: På den ene side beskyttelseshensynet og på den anden side hensynet om ikke at gribe ind i den hidtidige drift.

Samme sted fremgår, at specielt med hensyn til ferske enge skal der lægges vægt på vegetation, fugtighedsforhold, beliggenhed og driftsform. Driftsformen vil ofte blive udslagsgivende, når det drejer sig om mere intensivt gødskede græsarealer eller nyligt omlagte arealer. Kulturgræsmarker, der omlægges hyppigere end en gang hvert 7.-10. år, eller hvor der flere gange inden for denne periode høstes mellemafgrøder, betragtes ikke som ferske enge i naturbeskyttelseslovens forstand.

Det gøres i *første række* gældende, at det omhandlede areal også efter 2010 årligt har været har været omlagt, dvs. jordbehandlet, dyrket og gødsket mv. Der henvises særligt til de fremlagte fællesskemaer til Landbrugsstyrelsen om EU-støtte underskrevet af den tidligere ejer, F (bilag 3-12), og tro- og loveerklæringerne fra maskinstationsejerne C og A (bilag 15 og 16), som har dyrket arealet i henholdsvis 1999-2017 og 2018-2020.

Allerede af denne grund kan arealet ikke § 3-registreres som eng.

I *anden række* gøres det gældende, at arealet med urette er registreret som § 3-eng, særligt af følgende grunde:

at arealet i hvert fald i 2013 i et vist omfang har været pløjet og affuret, og at arealet i alle årene 2011-2020 har været sået, gødsket og slået, jf. skønserklæring af 1. maj 2023 (bilag 17) med bilag A (bilag 18) og skønserklæring af 14. juli 2023 (bilag 19) med bilag 1 (bilag 20); arealet har således været omlagt inden for 7-10 år fra købstidspunktet i 2020, se Vejledning om registrering af beskyttede naturtyper (1993), og har derudover været intensivt gødsket,

at forarbejderne til naturbeskyttelseslovens § 3 forudsætter en vis regelmæssighed; som følge heraf får en kortvarig fravigelse af hidtidig praksis med hyppigere omlæg, således at et omlæg udskydes og først finder sted efter 7-10 år - f.eks. fordi en landmand mod slutningen af sine aktive år ekstensiverer driften – ikke den konsekvens, at arealet bliver omfattet af § 3 og binder efterfølgeren,

at selve afgrænsningen af § 3-området forekommer arbitrært fastsat af kommunen, uden at Miljø- og Fødevarerklagenævnet har foretaget nogen særskilt prøvelse heraf, og

at der ikke foreligger nogen dokumentation for, at der er på hele det omhandlede, arbitrært fastsatte areal har indfundet sig en sammenhængende og veludviklet engvegetation:

- Kommunen har anvendt et forkert feltskema under besigtigelsen (for "mose og kær" i stedet for "fersk eng"), og kun den side af feltskemaet, som vedrører artregistrering er udfyldt. Den anden side, som vedrører ba-

sisregistrering af strukturelle forhold, har kommunen helt undladt at udfylde.

- Der er kun fundet positivarter for eng i det såkaldt "gravede" område, og ikke i den øvrige del af det § 3-registrerede areal, se "Oversigt – artsregistreringer" (bilag 21), som også indeholder en sammenligning med felt-skemaet for overdrev (bilag 22). Dertil kommer, at det ikke står klart, om positivarterne er fundet i den del af det gravede område, som er nyregistreret som § 3, eller om de er fundet i den del af det gravede område, der er beliggende i den "gamle" § 3-registrerede mose, Sted 1 .

Der foreligger heller ikke dokumentation for, at der er engvegetation i direkte sammenhæng med Sted 1 , hvorfor arealet allerede af denne grund ikke kan registreres, fordi det ikke i sig selv opfylder størrelseskravet på 2.500 m².

Det gøres endvidere gældende, at indgrebet også er uporportionalt. Der er ingen såkaldte 2-stjernearter el.lign., som indikerer god naturtilstand, og arealet er kun ca. det halve af det normale størrelseskrav for en § 3-registrering. Derudover vanskeliggør en § 3-registrering driften af marken, som arealet indgår som en del af, fordi arealet slet ikke må behandles (såning, gødskning mv.).

For så vidt angår den del af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse (bilag 1), der vedrører nævnets afvisning af at realitetsbehandle klagen over kommunens standsningspåbud af 23. oktober 2022 (bilag 23), bemærkes følgende:

Allerede fordi standsningspåbuddet er meddelt til A personligt - selv om A aldrig har været ejer eller bruger af ejendommen, som pr. 1. januar 2021 blev overdraget fra F til FKM, jf. oplysninger fra Tingbogen (bilag 24) – er påbuddet ulovligt og ugyldigt. Tilsvarende er Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse ugyldig.

Selv om nævnet som udgangspunkt ikke prøver kommuners udstedelse af påbud som tilsynsmyndighed, jf. naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5, jf. § 78, stk. 1, 2. pkt., er der fast praksis for, at nævnet vurderer, om selve grundlaget for udstedelsen af påbuddet er lovligt; og det er det ikke i den konkrete sag, hvor påbuddet er udstedt til en forkert adressat (kun ejer og bruger kan være adressat, jf. naturbeskyttelseslovens § 74), og hvor der derudover ikke har været fornødent grundlag for at § 3-registrere arealet, jf. ovenfor.

Også af denne grund af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 21. februar 2023 ulovlig og ugyldig.

Til støtte for den nedlagte påstand om hjemvisning henvises til de ovenfor anførte anbringender, særligt de forhold, at Miljø- og Fødevareklagenævnet ikke har forholdt sig til afgrænsningen af det omhandlede areal, og at nævnet heller ikke har forholdt sig til, at standsningspåbuddet er udstedt til en forkert adressat.

...”

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i sit påstandsdokument anført:

”...

3.1 Overordnede anbringender

Til støtte for påstanden om frifindelse gøres det overordnet gældende, at Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 21. februar 2022 er lovlig og gyldig.

Afgørelsen er ikke truffet på et mangelfuldt eller fejlagtigt grundlag, og den er ikke behæftet med fejl eller mangler, som medfører, at afgørelsen er ugyldig.

Der er ikke under retssagen fremkommet nye oplysninger eller beviser af væsentlig betydning for sagen i forhold til Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelsesgrundlag.

Det bemærkes, at sagsøgers synspunkter vedrørende beskyttelsen af Engarealet i det væsentligste derimod indgik allerede i sagsøgers klage (bilag H) og supplerende bemærkninger til Miljø- og Fødevareklagenævnet (bilag J), hvorfor disse, herunder de fremlagte markkort (bilag 3), fællesskemaer (bilag 4-12) og tro- og love-erklæringer (bilag 15 og 16), er indgået i nævnets vurdering af sagen.

Det bemærkes desuden, at intet i skønserklæringen af 1. maj 2023 (bilag 17) eller den supplerende skønserklæring af 14. juli 2023 (bilag 19) støtter sagsøgers påstand om, at Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse skal tilsidesættes som ugyldig. Skønserklæringerne er derimod helt i overensstemmelse med nævnets vurdering af dyrkningshistorikken på Engarealet.

Der henvises derfor til nævnets begrundelse i afgørelsen (bilag 1, afsnit 3), som suppleres med følgende:

3.2 Engarealet er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3

Miljø- og Fødevareklagenævnet har med rette stadfæstet Fredensborg Kommunes afgørelse om registrering af Engarealet på ejendommen, jf. naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 4.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har på baggrund af de foreliggende luftfotos fra 1954-2021 (bilag E) og det af kommunen oplyste om vegetationen (bilag 13 og 14) med rette ikke haft grundlag for at tilsidesætte kommunens vurdering af, at Engarealet er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i overensstemmelse med sin praksis tillagt luftfotoene betydelig vægt, og nævnet har i denne sag vurderet, at fotomaterialet på overbevisende måde sandsynliggør, at der er tale om et beskyttet engareal. Nævnet har i den forbindelse med rette fundet, at de af sagsøgeren (daværende klager) fremlagte ansøgningsskemaer, markkort samt tro og love-erklæringer ikke ændrer på denne vurdering, da der på luftfotos af Engarealet i perioden 2011-2020 ikke ses tegn på omlægning, jordbearbejdning eller anden intensiv drift.

Skønsmandens besvarelse af spørgsmål 1-3 (bilag 17) samt supplerende spørgsmål 1-2 og 5-7 (bilag 19) er helt i overensstemmelse med nævnets vurdering af, at der i perioden 2011-2020 ikke ses tegn på omlægning, jordbearbejdning eller anden intensiv drift på Engarealet.

Skønsmanden har således gentagne gange konkluderet, at der i perioden 2011-2020 ikke er tegn på, at der har været andet end brak på Engarealet, at arealet ikke har været omlagt, at der ikke er foretaget jordbearbejdning, og at der ikke er tegn på tilsåning.

Skønsmanden har desuden anført, at arealet enkelte gange i perioden 2011-2020 kan have været slået, brakpudset, gødet eller sprøjtet. En sådan form for behandling udgør ekstensiv drift (i modsætning til intensiv drift, herunder omlægning og jordbearbejdning). Driftsformen ændrede ikke på, at der var tale om et engareal omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har endvidere tillagt det vægt, at der ved kommunens besigtigelse af Engarealet den 23. oktober 2020 blev fundet 21 forskellige plantearter, herunder bl.a. tre positivarter for fersk eng i form af angelik, kær-tidsel og glanskapslet siv (bilag 13 og 14). Der blev desuden fundet bl.a. lådden dueurt.

Af *"Teknisk anvisning til besigtigelse af naturarealer omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3 mv."* fremgår, at positivarter er det samme som stjernearter (bilag L, side 13). Det fremgår videre af anvisningen, at *"En enkel måde at afgøre om et areal har en høj biologisk værdi kan være forekomsten af stjerne- og*

tostjernearter på arealet [...]. Det er arter, der er moderat eller stærkt følsomme over for negative påvirkninger af arealet, og derfor fortrinsvist forekommer på arealer med høj eller god naturtilstand", jf. bilag L, side 13.

Af Miljøstyrelsens vejledning om naturbeskyttelseslovens § 3-beskyttede naturtyper [fodnote 1: Vejledning om naturbeskyttelseslovens § 3-beskyttede naturtyper, Miljøstyrelsen, Miljø- og Fødevareklagenævnet, 2019, afsnit 2.8.1. Tilsvarende fremgår allerede af vejledning om registrering af beskyttede naturtyper, Skov- og Naturstyrelsen, Miljøministeriet, 1993] fremgår følgende om typisk engvegetation (de arter, der er fundet på Engarealet, er understreget):

"Enge på forholdsvis god jordbonitet kan eksempelvis have en vegetation af lavere urter som trævlekrone, eng-kabbeleje, engblomme, vinget perikon samt maj-gøgeurt og andre orkideer m.v. Er græsning eller høslæt forholdsvis ekstensiv eller op hørt, kan disse engtyper være under tilgroning med højere planter som f.eks. rørgræs, eng-rørhvene, lådden dueurt, stor nælde, tagrør, almindelig mjødurt, kærsstar, almindelig fredløs, angelik og kærtidsel m.fl."

Det gøres derfor gældende, at artsfundene på Engarealet viser, at der er tale om karakteristisk engvegetation.

Det bemærkes, at sagsøger ikke har bestridt de oplysninger om plante-fund, som fremgår af Fredensborg Kommunes afgørelse af 18. december 2020 (bilag 2) med besigtigelsesnotater (bilag 13 og 14 samt bilag A), hvorfor retten kan lægge oplysningerne til grund. Det kommer sagsøger bevis-mæssigt til skade, at sagsøger har foretaget opgravning og derpå omlæg-ning af Engarealet.

Det bemærkes desuden, at Engarealet på ca. 1.322 m² indgår i sammen-hæng med en beskyttet mose syd for arealet ("Sted 1") (jf. bl.a. bilag C), hvorved det sammenhængende areal er større end de for beskyttelse påkrævede 2.500 m², jf. naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2. Det fremgår af registreringerne af de pågældende arealer, at arealerne er sammenhæn-gende (jf. bilag D). Sagsøger har ikke dokumenteret endsige sandsynlig-gjort, at Sted 1 ikke er beskyttet i henhold til § 3, eller at der ikke er tale om sammenhængende arealer.

Det bestrides, at en registrering i henhold til naturbeskyttelseslovens § 3 udgør et ekspropriationslignende indgreb, som anført af sagsøger. Natur-beskyttelseslovens § 3 er derimod en generel beskyttelsesbestemmelse og udtryk for en almindelig erstatningsfri regulering.

Sammenfattende gøres det herefter gældende, at der ikke er grundlag for at tilsidesætte Miljø- og Fødevareklagenævnets vurdering af, at Engarealet opfylder kriterierne for at være omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 4, jf. stk. 3, som fersk eng.

3.3 Nævnet har med rette afvist sagsøgers klage over kommunens standsningspåbud

Det gøres gældende, at Miljø- og Fødevareklagenævnet med rette har afvist at behandle klagen over Fredensborg Kommunes standsningsmeddelelse af 23. oktober 2020 (bilag O).

Fredensborg Kommunes standsningsmeddelelse af 23. oktober 2020 er en tilsynsafgørelse udstedt i medfør af naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5, som ikke kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet, jf. naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 1, 2. pkt.

Det bestrides, at Miljø- og Fødevareklagenævnet skulle have pligt til at vurdere, om selve grundlaget for udstedelsen af standsningsmeddelelsen er lovligt. Et standsningspåbud er en foreløbig foranstaltning, som følges op af en egentlig stillingtagen til det ulovlige forhold. Et standsningspåbud udgør således en foranstaltning som et led i tilsynspligtens udøvelse, som nævnet ikke har kompetence til at tage stilling til.

I denne sag foreligger der efterfølgende ved kommunens afgørelse af 18. december 2020 (bilag 2) en egentlig stillingtagen til det ulovlige forhold, som udgjorde grundlaget for standsningsmeddelelsen. Afgørelsen af 18. december 2020 er påklaget til (og admitteret af) Miljø- og Fødevareklagenævnet. Nævnet har i afgørelsen af den pågældende klage taget stilling til, hvorvidt opgravningen og udjævningen af jorden på Engarealet var i strid med naturbeskyttelseslovens § 3, jf. afgørelsen, side 10.

Sagsøger gør bl.a. gældende, at standsningsmeddelelsen er udstedt til en forkert adressat. Hertil gøres det i første række gældende, at nævnet i sager, som nævnet ikke har kompetence til at tage stilling til, jf. ovenfor, heller ikke skal vurdere, hvorvidt en afgørelse er udstedt til den korrekte adressat.

I anden række bemærkes, at der i sagsøgers klage af 20. november 2020 til Miljø- og Fødevareklagenævnet over standsningsmeddelelsen (bilag P) ikke er fremsat et klagepunkt om, at afgørelsen er udstedt til en forkert adressat. Nævnet havde således under ingen omstændigheder pligt til at tage stilling til dette synspunkt, jf. § 11, stk. 1, i lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Det gøres på baggrund af ovenstående gældende, at der ikke er grundlag for at tilsidesætte den del af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse, som angår afvisning af sagsøgers klage over standsningsmeddelelsen af 23. oktober 2020, som ugyldig.

3.4 Ad sagsøgers anbringender

3.4.1 *Det af sagsøger anførte om fravigelse af hidtidig dyrkningspraksis*

Sagsøger har anført, at en kortvarig fravigelse af hidtidig dyrkningspraksis ikke fører til, at Engarealet er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Sagsøger har til støtte herfor henvist til NYT 1997.191 fra Skov- og Naturstyrelsen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker hertil, at det fremgår af både registreringsvejledningen [fodnote 2: Vejledning om registrering af beskyttede naturtyper, Skov- og Naturstyrelsen, 1993 (afsnit 2.8)] og nævnets praksis [fodnote 3: Jf. f.eks. Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelser i sag 20/03945 og sag 18/05513], at vurderingen af, om et areal er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 som fersk eng, indebærer en konkret vurdering af arealets beliggenhed, fugtighedsforhold, botanik og dyrkningspraksis.

Om omlægningskriteriet fremgår det af registreringsvejledningen, at *"[der] skelnes mellem beskyttede ferske enge og kulturgræsmarker, således at enge, som er omlagt hyppigere end hvert 7.-10. år eller, hvor der er høstet en mellemafgrøde hyppigere end hvert 7-10. år, ikke er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3."*

[Fodnote 4: Vejledning om registrering af beskyttede naturtyper, Skov- og Naturstyrelsen, 1993 (afsnit 2.8)] Hvis et areal derimod er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3, kan arealet dog fortsat benyttes i samme omfang som hidtil. Det indebærer bl.a., at ferske enge, som er blevet omlagt med 7-10 års (og nogle gange længere) mellemrum, kan omlægges med samme interval som hidtil.

Nævnet er af den opfattelse, at arealets dyrkningshistorik ikke kan stå alene, men må ses i sammenhæng med de øvrige kriterier for beskyttelse. Det forhold, at Engarealet ikke er blevet omlagt i perioden 2011-2020, og at dette evt. skyldes den tidligere ejers afvikling af sin virksomhed, kan ikke i sig selv medføre, at arealet ikke er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 som fersk eng.

Nævnet bemærker i den forbindelse, at Fredensborg Kommune under besigtigelsen af Engarealet i oktober 2020 konstaterede forekomst af karakteristisk engvegetation, at arealet er forholdsvis lavtliggende i forhold til den omgivende mark, at det ligger i forbindelse med en beskyttet mose, og at jordbunden består af ferskvandstørv, hvorfor arealet er forholdsvis

fugtigt (jf. bilag G). Ved fravær af intensiv drift med omlægning, dyrkning mv. vil der derfor inden for relativt kort tid opstå fugtig/våd natur i form af f.eks. fersk eng eller mose.

I forhold til Skov- og Naturstyrelsens udtalelse i NYT 1997.¹⁹¹ bemærker nævnet, at der ikke gælder en egentlig undtagelse i relation til en ældre landmands afvikling af sin virksomhed, men at den vejledende udtalelse fra 1997, der indgår i et ministersvar, knytter sig til generelle forudsætninger om en vis regelmæssighed i relation til hidtidig drift. Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at der på baggrund af lovgivningens forudsætninger om hidtidig drift og praksis herom ikke er grundlag for, at en tidligere drift af arealet på nuværende tidspunkt kan genoptages uden dispensation efter naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bestrider ikke, at arealet blev dyrket som almindelig mark indtil 2010.

Der er imidlertid siden 2010 sket en ændring i anvendelsen af Engarealet, som betyder, at arealet er vokset ind i § 3-beskyttelsen.

Skønsmandens besvarelse af supplerende spørgsmål 1-2 og 5-6 er i overensstemmelse med nævnets vurdering.

Skønsmanden har således konkluderet, at Engarealet i flere omgange har været dyrket inden 2011, men at der efterfølgende er sket en ændring i anvendelsen. Skønsmanden anfører bl.a., at der tidligere blev kørt tæt rundt om Engarealet, men at afgrænsningen mod øst og nord siden 2012 har været med rette linjer og med et 90 graders hjørne. Dette viser ifølge skønsmanden, at man siden 2012 ikke har kørt gennem Engarealet for at lave jordbearbejdning.

3.4.2 Det af sagsøger anførte om Fredensborg Kommunes besigtigelser (bilag A og bilag B)

Det bemærkes, at beskyttelsen af naturtyper i henhold til naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1-3, er umiddelbar og gælder, så snart et givent naturområde opfylder naturbeskyttelseslovens definitioner heraf ifølge lovens forarbejder. Beskyttelsen indtræder umiddelbart, når der er eller er opstået en beskyttet naturtype. Det er således ikke en forudsætning for beskyttelsen, at områderne er registrerede, eller at ejer og bruger har fået meddelelse herom [Fodnote 5: Miljøstyrelsens vejledning nr. 10226 af 19. december 2019 om naturbeskyttelseslovens § 3-beskyttede naturtyper, afsnit 2 og 3.1].

Det har således ikke betydning for gyldigheden af registreringen af Engarealet, hvorvidt sagsøger (og/eller dennes rådgivere) har deltaget i kommunens besigtigelser den 23. oktober 2020 (bilag A) og 4. november 2020 (bilag B), som ellers anført af sagsøger.

Lodsejeres mulighed for at få oplyst, hvorvidt et areal er beskyttet i henhold til naturbeskyttelseslovens § 3, er reguleret direkte i naturtypebekendtgørelsen [Fodnote 6: Bekendtgørelse nr. 1067 af 21. august 2018 om beskyttede naturtyper]. I bekendtgørelsens § 9 er fastsat regler om en forespørgselsordning vedrørende de beskyttede arealer, så den enkelte ejer mv. kan få en hurtig afklaring af, om en påtænkt ændring af tilstanden af et areal mv. kræver dispensation, og om arealet er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Det er denne forespørgselsordning, som sagsøger burde have benyttet sig af, inden der blev gravet i naturen på ejendommen.

Sagsøger anfører desuden, at sagsøger kan antage egne rådgivere til at medvirke til registrering af beskyttet natur. Hertil bemærkes, at pligten til at vedligeholde den vejledende registrering af de beskyttede naturtyper og til at træffe afgørelse i konkrete sager påhviler kommunerne. Det er således den stedlige kommune – og ikke lodsejer – der foretager en besigtigelse og efterfølgende eventuel registrering af beskyttet natur.

Kommunen er selvsagt underlagt forvaltningslovens § 19, hvorefter alle, som er part i en sag, og som formodes ikke i forvejen at kende til sagen, gøres bekendt med sagen og dens faktiske omstændigheder, inden der træffes afgørelse. Det bemærkes, at kommunen i den konkrete sag sendte udkast til § 3-meddelelse i partshøring hos sagsøger den 11. november 2020 (bilag M), og at sagsøgers daværende advokat efterfølgende fremkom med et høringssvar dateret 17. november 2020 (bilag N).

Til det af sagsøger anførte om, at besigtigelserne var uvarslede, bemærkes i øvrigt, at det fremgår direkte af håndhævelsesvejledningen [Fodnote 7: Vejledning om håndhævelse af Naturbeskyttelsesloven, Planloven og Byggeloven, Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, Maj 2007, afsnit 2.2.2.1], at en besigtigelse udendørs bør gennemføres uvarslet, hvis formålet med besigtigelsen vil gå tabt ved at varsle. Som eksempler herpå nævnes bl.a. tilfælde, hvor tilsynsmyndigheden får kendskab til, at der er ulovlige aktiviteter i gang, samt tilfælde, hvor der er risiko for alvorlig skade på de interesser, lovgivningen tilsigter at beskytte, fx hvis ejer er i færd med at pløje en hede. I denne sag gennemførte kommunen med rette besigtigelserne uvarslet, da formålet med besigtigelserne ellers kunne være gået tabt, jf. bilag A og bilag B samt det i nævnets sammenfattende processkrift af 30. august 2023 (afsnit 5.4.2) anførte herom. Kommunen

havde desuden forud for besigtigelserne oplyst sagsøger, at der ville blive foretaget (yderligere) besigtigelser af ejendommen, jf. bilag O og bilag Q.
 ...”

Parterne har under hovedforhandlingen nærmere redegjort for deres opfattelse af sagen.

Rettens begrundelse og resultat

Sagen vedrører prøvelse af sagsøgtes afgørelse af 21. februar 2022. Afgørelsen vedrørte 2 klager fra sagsøger, nærmere bestemt sagsøgers klage over Fredensborg Kommunes påbud af 23. oktober 2020 om standsning af opgravning og udjævning af jord i beskyttet eng på matr.nr. Nr. X , beliggende Adresse 1 , 3480 Fredensborg, samt sagsøgers klage over Fredensborg Kommunes afgørelse af 18. december 2020 om registrering af beskyttet eng på samme matrikel.

Sagsøgte afviste at realitetsbehandle sagsøgers klage over Fredensborg Kommunes standsningspåbud, og sagsøgte stadfæstede Fredensborg Kommunes afgørelse om registrering af beskyttet eng.

Vedrørende Fredensborg Kommunes påbud af 23. oktober 2020

Retten finder, at Fredensborg Kommunes standsningspåbud af 23. oktober 2020 er en tilsynsafgørelse udstedt i medfør af naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5. Afgørelser efter denne bestemmelse kan ikke påklages til Miljø- og Fødevarerklagenævnet, jf. naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 1, 2. pkt.

Herefter er der ikke grundlag for at tilsidesætte den del af sagsøgtes afgørelse, som angår afvisning af sagsøgers klage over standsningspåbuddet af 23. oktober 2020, som ugyldig, ligesom der ikke er grundlag for hjemvisning.

Det forhold, at standsningspåbuddet blev udstedt til A og ikke til sagsøger kan ikke føre til et andet resultat, da A er direktør i sagsøger og forud for påbuddet havde korresponderet med kommunen om sagen.

Vedrørende Fredensborg Kommunes afgørelse af 18. december 2020

Retten lægger efter bevisførelsen til grund, at det omtvistede areal, der i sig selv udgør 1.322 kvadratmeter, støder op til den syd for arealet beliggende beskyttede mose, og at der derfor er tale om et sammenhængende areal på over 2.500 kvadratmeter.

På baggrund af feltskemaet, besigtigelsesnotaterne og vidneforklaringerne afgivet af B og D lægger retten endvidere til

grund, at artsfundene på det omtvistede areal er karakteristisk flerårig engvegetation, og at der er et fravær af dyrkningsarter, ligesom jordbundsforholdene og arealets fugtighed er typiske for enge.

Spørgsmålet bliver herefter, om det omtvistede areal er blevet omlagt inden for 7-10 år. Skønsmanden har ud fra ortofoto erklæret, at området ikke har været omlagt fra 2011 til 2020. Han har forklaret i retten, at området i denne periode har været brugt som et ekstensivt areal. Han har dog også forklaret, at der i 2013 har været pløjet på en mindre del af arealet, idet man da er bakket med plov og traktor ind på dette og kørt ud igen. I 2014 ses ligeledes en affurring, som, skønsmanden har forklaret, kunne være et forsøg på pløjning, som er blevet stoppet.

Ud fra en samlet vurdering af oplysningerne, herunder navnlig oplysningerne om jordbundsforhold, karakteristisk engvegetation, fraværet af dyrkningsarter sammenholdt med skønsmandens oplysninger vedrørende driften finder retten, at det omtvistede areal er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 4.

Det forhold, at man i 2013 har forsøgt at pløje på en mindre del af arealet med en traktor, og at der er en affurring fra 2014, kan på ovenstående baggrund ikke føre til et andet resultat. Det samme gør sig gældende for så vidt angår C

forklaring og det forhold, at arealets afgrænsning mod vest i dele af perioden ikke har været synlig.

Der er således ikke grundlag for at tilsidesætte den del af Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse, som angår registrering af det omtvistede areal som beskyttet eng, som ugyldig, ligesom der ikke er grundlag for hjemvisning.

Sagsøgte frifindelsespåstand tages herefter til følge.

Sagsomkostningerne er efter sagens værdi, forløb og udfald fastsat til dækning af advokatudgift med 50.000 kr. inklusive moms og af øvrige udgifter med 5.365,06 kr., i alt 55.365,06 kr. Miljø- og Fødevarerklagenævnet er ikke momsregistreret.

Retten har i forbindelse med fastsættelsen af sagsomkostninger til dækning af advokatudgifter navnlig lagt vægt på, at sagen er angivet til ikke at have nogen økonomisk værdi, at der har været afholdt 2 skønsforretninger, at hovedforhandlingen har været af halvanden retsdags varighed samt sagens kompleksitet. Retten har på denne baggrund fundet grundlag for at fastsætte sagsomkostningerne til dækning af advokatudgifter over det normale interval.

THI KENDES FOR RET:

Sagsøgte, Miljø- og Fødevareklagenævnet, frifindes.

Sagsøger, Selskab 1, skal inden 14 dage til sagsøgte, Miljø- og Fødevareklagenævnet, betale sagsomkostninger med 55.365,06 kr.

Sagsomkostningerne bliver forrentet efter rentelovens § 8 a.

ØSTRE LANDSRET
DOM
afsagt den 10. december 2025

Sag BS-61551/2023-OLR
(17. afdeling)

Selskab 1
(advokat Jacob Pedersen)

mod

Miljø- og Fødevareklagenævnet
(advokat Eva Daniella Gabris)

Retten i Helsingør har den 28. november 2023 afsagt dom i 1. instans (sag BS-21213/2022-HEL).

Landsdommerne Louise Saul, Jakob Friis Nolsø og Jesper Furbo-Halken (kst.) har deltaget i ankesagens afgørelse.

Påstande

Appellanten, Selskab 1, har gentaget den for byretten nedlagte påstand, som er sålydende:

”1. Miljø- og Fødevareklagenævnet skal anerkende, at nævnets afgørelse af 21. februar 2022 (sagsnr. 21/00203 og 21/01266) er ulovlig og ugyldig.

2. Hjemvisning.”

Indstævnte, Miljø- og Fødevareklagenævnet, har påstået dommen stadfæstet.

Supplerende sagsfremstilling

Miljø- og Fødeklagenævnet traf den 21. februar 2022 afgørelse om at afvise en klage over Fredensborg Kommunes påbud af 23. oktober 2020 om standsning af opgravning og udjævning af jord på matr.nr. Nr. X , beliggende Adresse 1 , 3480 Fredensborg, og om at stadfæste kommunens afgørelse af 18. december 2020 om registrering af beskyttet eng på det nævnte areal. Miljø- og Fødeklagenævnets afgørelse er sålydende (fodnoter er udeladt):

"3. Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger og afgørelse

3.1 Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger

3.1.1 Standsningsmeddelelse af 23. oktober 2020

Efter naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 1, er kommunerne tilsynsmyndighed i forhold til beskyttede naturtyper efter naturbeskyttelseslovens § 3. Det påhviler kommunerne at foranledige ulovlige forhold lovliggjort, medmindre forholdet er af underordnet betydning, jf. naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5. Spørgsmål om en kommunes udøvelse af tilsynsforpligtigheden kan ikke påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet, jf. naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 1, 2. pkt.

Fredensborg Kommune har den 23. oktober 2020 udstedt en meddelelse om omgående at standse den ulovlige aktivitet, jf. naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 5, der som en tilsynsafgørelse er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 1, 2. pkt.

På baggrund af ovenstående afviser Miljø- og Fødevareklagenævnet at realitetsbehandle klagen. Nævnet bemærker desuden, at en eventuel klage over kommunens tilsyn kan indbringes for Ankestyrelsen, der fører tilsyn med kommunerne efter reglerne i kommunestyrelseslovens kapitel VI.

Som følge af afgørelsen tilbagebetales det indbetalte klagegebyr, jf. gebyrbekendtgørelsens § 2, stk. 2, nr. 3.

3.1.2 Fredensborg Kommunes afgørelse af 18. december 2020

Det retlige grundlag

Efter naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 4, må der ikke foretages ændring i tilstanden af ferske enge, når sådanne naturtyper enkeltvis eller sammen med andre naturtyper er større end 2.500 m².

Små biotoper, der er mindre end 2.500 m², er i øvrigt omfattet af beskyttelsesordningen, hvis de støder op til eller indgår i arealer med andre beskyttede naturtyper, og det samlede areal er 2.500 m² eller derover, jf. "mosaikbestemmelsen" i lovens § 3, stk. 2.

Kriterier for registrering af natur omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 fremgår bl.a. af registreringsvejledningen og vejledningen om beskyttet natur.

Det, der bl.a. er afgørende for, om et areal er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, er hvorvidt, der har udviklet sig et dyre- og planteliv karakteristisk for beskyttet natur.

Ferske enge skabes ved menneskets påvirkning. Enge kan således være dannet ved slåning eller græsning af naturlige kærsumfund eller ved fældning af elle-, aske-, birke- eller piledominerende sumpskove med efterfølgende slåning eller græsning. Den menneskelige påvirkning ved slåning, græsning og evt. omlægning og gødskning kan være mere eller mindre intensiv, hvorved der dannes de såkaldte naturenge og kulturenge.

Naturenge er relativt fugtige, aldrig eller sjældent omlagte ferske enge med græsning eller høslet og en dominans af vilde græsser og urter. Naturenge er generelt artsrige og indeholder en række sjældne og fåtal-ligeplante- og dyrearter. Kulturenge er ferske enge, som regelmæssigt bliver omlagt, navnlig for at sikre bedre græsningsmuligheder. Kulturenge vil ofte være mindre artsrig end naturenge.

Naturbeskyttelsesloven sonderer ikke mellem natureng og kulturenge. Begge typer ferske enge er beskyttet, hvis de opfylder lovens kriterier herom. Almindelig dyrkede marker samt kulturgræsmarker, der omlægges hyppigere end hvert 7.-10 år, eller hvor der flere gange inden for denne periode høstes mellemafrøder, betragtes ikke som ferske enge i lovens forstand.

Miljø- og Fødevareklagenævnet vil normalt i sager, hvor der er usikkerhed om arealernes drift, tillægge luftfotos betydelig vægt, således at der træffes afgørelse om, at arealerne er omfattet af beskyttelsen, hvis fotomaterialet på overbevisende måde sandsynliggør, at der er tale om en beskyttet naturtype.

Miljø- og Fødevareklagenævnet vurdering af den konkrete sag

Nævnet har bl.a. gennemgået sagens akter og analyseret tilgængelige luftfotos af arealet i perioden 1954-2021. De anvendte luftfotos kan for så vidt angår årene 1981, 1990, 1997, 2001 og 2003 findes på Danmark set fra luften. Sommerluftfotos fra 1995, 1999, 2002, 2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, 2020 og forår 2021 kan findes på Danmarks Arealinformation. Forårsluftfotos 2006-2019 findes på Landbrugsstyrelsens MiljøGIS. Derudover har nævnet inddraget besigtigelsesdata, terrænkort og jordbundskort.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at det omstridte areal, som dækker ca. 1.300 m² af matr.nr. Nr. X, opfylder kriterierne for at være omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 4, jf. stk. 3, som fersk eng.

Nævnet har herved lagt vægt på en gennemgang af luftfotos, hvor arealet fra 2011 til 2020 fremstår heterogent med vedvarende vegetation uden tegn på omlægning, jordbearbejdning eller anden intensiv drift. Arealet fremstår med en væsentlig anden farve og mere rodet struktur end den omkringliggende dyrkede mark. Afgrænsningen til den dyrkede mark er meget tydelig. Der fremstår brune farver på arealet, som viser vissent plantemateriale og arealet fremstår med lidt tuer/totter, som kan være tuer af flerårige græsser som mosebunke, lyse-siv eller de tue-dannende arter af star. Endvidere fremstår arealet med de samme tydelige, dybe kørespor og tidligere pløjegrænser gennem flere år. Des-

uden fremstår arealet med dyreveksler. Disse spor ville forsvinde, hvis arealet var omlagt.

Nævnet vurderer, at sporene på arealet sandsynligvis stammer fra slåning af arealet enkelte år, eller er tegn på, at landbrugsmaskiner har foretaget overkørsler eller vendinger i forbindelse med pløjning af den omkringliggende dyrkede mark. Hertil kommer, at der på luftfotos ses en tydelig afgrænsning af det beskyttede areal og den omkringliggende dyrkede mark i form af en pløjegrænse.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har ved vurderingen af arealets driftshistorik ikke lagt afgørende vægt på de i klagen fremlagte ansøgningsskemaer samt markkort, da der på luftfotos af engarealet i perioden 2011- 2020 ikke ses tegn på omlægning, jordbearbejdning, eller anden intensiv drift. De af klager fremlagte vidneerklæringer af 20. januar 2020 kan på ovenstående baggrund heller ikke føre til et andet resultat.

Videre har nævnet i vurderingen af arealets beskyttelsesstatus lagt vægt på, at der ved Fredensborg Kommunes besigtigelse af arealet den 23. oktober 2020 blev registreret 21 forskellige plantearter, herunder tre positivarter for fersk eng i form af angelik, kær-tidsel og glanskapslet siv. Der var også forekomst af arter, der trives på fugtig jordbund, herunder vand-pileurt, knippe-star, eng-rørhvene, lodden dueurt og gåsepotentil.

Arealets beliggenhed, i en naturlig terrænlavning på ferskvandstørv, er ligeledes fremmende for udvikling af karakteristisk engvegetation.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at det omstridte areal ikke i sig selv opfylder størrelseskriteriet for beskyttelse i lovens § 3, stk. 2, men at arealet indgår i sammenhæng med en beskyttet mose syd herfor, hvorved det sammenhængende areal er større end de for beskyttelse påkrævede 2.500 m². Nævnet vurderer, at mosen syd for det omstridte areal er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 2, da det på luftfotos i perioden 1999 til 2020 fremstår med vedvarende vegetation med ingen eller ekstensiv drift, og at Fredensborg Kommune ved en besigtigelse af mosearealet den 18. august 2011 har registreret typisk mosevegetation, herunder syv positivarter i form af angelik, kær-tidsel, dunet dueurt, kær-snerre, gul iris, glanskapslet siv og musevikke. Mange af de i alt 42 registrerede plantearter på arealet er desuden typiske fugtigbundsarter, herunder tagrør, rød-el, sværtevæld, butblomstret sødgræs, tiggerranunkel og knippe-star. Nævnet kan således ikke give medhold i klagepunktet om, at det omstridte areal ikke indgår i sammenhæng med den beskyttede mose syd herfor.

Det forhold, at Fredensborg Kommune ikke har udfyldt alle felter i feltskemaet i forbindelse med besigtigelse af engen den 23. oktober 2020 giver ikke nævnet grundlag for at tilsidesætte den påklagede afgørelse. Nævnet vurderer, at afgørelsen er tilstrækkeligt oplyst på det foreliggende grundlag med bl.a. planteregistrering, besigtigelsesnotater, luftfotos og fotografier af det omhandlede areal.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder videre, at den foretagne opgravning og udjævning af jord på arealet udgør en ændring af tilstanden i

strid med naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 4. Nævnet har ikke taget stilling til, om der kan meddeles lovliggørende dispensation til de foretagne indgreb, da der ikke foreligger en afgørelse herom fra Fredensborg Kommune.

Som følge af afgørelsen tilbagebetales det indbetalte klagegebyr ikke, jf. gebyrbekendtgørelsens § 2.

3.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet afviser at realitetsbehandle klage af 20. november 2020 over Fredensborg Kommunes påbud af 23. oktober 2020 om standsning af opgravning og udjævning af jord i beskyttet eng på matr. nr. Nr. X , beliggende Adresse 1 , 3480 Fredensborg.

Miljø- og Fødevareklagenævnet stadfæster Fredensborg Kommunes afgørelse af 18. december 2020 om registrering af beskyttet eng på matr. nr. Nr. X , beliggende Adresse 1 , 3480 Fredensborg.”

Der er foretaget syn og skøn med henblik på belysning af, om det omhandlede areal i perioden 2011-2020 er blevet omlagt ved pløjning eller fræsning med efterfølgende jordbehandling mv. og tilsåning samt gødsning og sprøjtning. Af skønsrapporten af 1. maj 2023 fremgår bl.a.:

”Spørgsmål 1:

Skønsmanden bedes ud en gennemgang og analyse af sommer- og forårsluftfotos fra 2011-2020, som kan findes på Danmarks Arealinformation (arealinfo.dk) og Landbrugsstyrelsens MiljøGIS, redegøre for, hvad man efter dennes opfattelse kan udlede vedrørende dyrkningshistorien på det omhandlede areal.

Skønsmanden bedes herunder redegøre for, om man ud fra gennemgangen af de pågældende luftfotos kan konstatere om og i givet fald i hvilke år, at det pågældende areal har været omlagt (dvs. pløjning eller fræsning med efterfølgende jordbehandling m.v. og tilsåning med græs eller en ny mellemafgrøde samt gødsning og sprøjtning) i perioden 2011-2020.

Svar på spørgsmål 1:

...

Konklusion på spørgsmål 1

Med hensyn til dyrkningshistorikken, så er der ikke tegn på, at der har været andet end brak på arealet i perioden fra 2011 til 2020. Der kan have været foretaget slåning eller brakpudsning på arealet, men ud fra fotos er der ingen tegn på, at det har været tilsået med græs eller anden afgrøde. Der er således ingen sammenhæng mellem den afgrøde, der er angivet i grundbetalingsskemaet for marken (som arealet ligger på) og det observerede.

Det pågældende areal ligger i umiddelbar nærhed af en mose, og dyrkningen er præget af, at det er et lavbundsareal, der ofte er fugtigt og vanskeligt at færdes på med maskiner. Kører man med tunge maskiner (traktorer) gennem et lavbundsareal, hvor jordbunden er meget fugtig, vil der opstå dybe spor, og i værste fald kører man fast, og må bakke eller trækkes ud af området. Såfremt man ikke jordbehandler i dybden ved pløjning, fræsning eller lignende, kan disse spor være synlige gennem flere år. Modsat, vil man efter en jordbehandling, hvor redskaber som en plov, fræser eller tallerkenharve trækkes efter en traktor, ikke længere kunne se sporene fra den trækkende maskine.

I de observerede ortofoto er der synlige spor efter kørsel med maskiner flere steder på arealet. Ser man på det tidslige forløb, så er der i hvert eneste foto observerede elementer; traktorspor, affuring, dyreveksler mm., der går igen fra tidligere år. En jordbehandling, som beskrevet ovenfor, vil slette gamle spor. Er der stadig synlige spor fra tidligere år, kan der således ikke have været foretaget nogen jordbehandling med plov, mm. i mellemtiden. Der er derfor ingen tegn på at det pågældende areal har været omlagt i perioden fra 2011 til 2020.

Spørgsmål 2:

I fortsættelse af svaret på spørgsmål 1 bedes skønsmanden oplyse, om man ud fra gennemgangen af de pågældende luftfotos kan konstatere anden form for jordbearbejdning eller anden drift i perioden 2011-2020.

Svar på spørgsmål 2:

Som det fremgår af svaret på spørgsmål 1, så er der ingen tegn i de tilgængelige fotos på, at der er foretaget jordbearbejdning, da man ellers kunne forvente at kørespor og dyreveksler ville blive fjernet efterfølgende. Arealet fremstår i alle billeder som et ekstensivt brakareal, der godt kan have være slået, brakpudset, gødet eller sprøjtet, når arealet er farbart, men der er ingen tegn på anden drift i perioden mellem 2011 og 2020.

Spørgsmål 3:

Skønsmanden bedes oplyse, om man ud fra gennemgangen af de pågældende luftfotos kan konstatere tilsåning mv. af vinterraps, vinterhvede, vårbyg og/eller græs uden kløvergræs (omdrift) i perioden 2011-2020.

Svar på spørgsmål 3:

Som det fremgår af svarene på spørgsmål 1 og 2, så er der ingen tegn på, at det pågældende areal har været tilsået med græs eller anden afgrøde. En tilsåning af arealet ville kræve en forudgående jordbehandling og jvf. spsm. 1, så er der ingen tegn på dette."

Der er foretaget supplerende syn og skøn, bl.a. efter fremlæggelse af erklæring af maskinfører og maskinstationsejer C og af maskinfører og maskinstationsejer A. Af skønsrapporten af 14. juli 2023 fremgår bl.a.:

”Spørgsmål SS 1:

Skønsmanden bedes oplyse, om det kan bekræftes eller udelukkes, at det omhandlede areal har været behandlet som angivet i tro og love erklæring af 20. januar 2021 (bilag 15) fra maskinfører og maskinstationsejer C:

”Undertegnede C afgiver herved erklæring på tro og love om, at jeg [...] i perioden siden 1999 løbende har dyrket arealerne på ejendommen Adresse 1, 3480 Fredensborg blandt andet ved PLØJNING, MARKSPRØJTNING, SÅNING, JORDBEHANDLING OG MEJETÆRSKNING på ejendommen.

Jeg fremhæver særligt at dyrkningen har omfattet det med lysegult omfattede areal i det området ... enkelte gange - formentlig som konsekvens af mangelfuld/ dårligt vedligeholdt dræn - ikke har været kørbart med tungt materiel. Området har dog altid været jordbehandlet og tilsået.”

Svar på spørgsmål SS 1:

Det kan bekræftes, at det omhandlede areal i flere omgange har været dyrket inden 2011 som erklæret af C.

Ud fra de tilgængelige ortofoto (inkl. de nye fotos frembragt til de supplerende spørgsmål) kan der imidlertid ikke udledes, at området mellem 2011 og 2020 altid har været jordbehandlet og tilsået.

Fra og med 2011 har det omhandlede areal et udseende med karakter af brak med ekstensivt græs. Det fremgår således tydeligt af ortofoto, at det omhandlede areal ikke har samme udseende som resten af marken som arealet er en del af.

Det omhandlede areal har ikke været dyrket med den afgrødetype, der er erklæret for marken til ansøgning om grundbetaling (tidl. enkeltbetaling). Der er ikke tegn på jordbehandling med pløjning, fræsning eller harvning i dybden.

Spørgsmål SS 2:

Skønsmanden bedes oplyse, om det kan bekræftes eller udelukkes, at det omhandlede areal har været behandlet som angivet i tro og love erklæring af 20. januar 2021 (bilag 16) fra maskinfører og maskinstationsejer A:

”Undertegnede Gdr. A afgiver herved erklæring på tro og love om at jeg [...] i perioden siden 2018 har dyrket arealerne på ejendom-

men Adresse 1 bland andet ved
gødsning, nødvendig sprøjtning og græsslåning på ejendommen.

Græsset er gødet, slået og høstet 1 - 2 gange årligt som Wrap Hø.

Jeg fremhæver særligt at dyrkningen har omfattet det med lysegult omfattede areal i det området [det omhandlede areal, rekvirentens tilføjelse] enkelte gange - formentlig som konsekvens af mangelfuld / dårligt vedligeholdt dræn - ikke har været kørbart med tungt materiel. Arealet har dog i alle årene været gødet sprøjtet og slået."

Svar på spørgsmål SS 2:

Ud fra det omhandlede areals udseende i de tilgængelige ortofoto kan det godt sandsynliggøres at arealet har været dyrket i overensstemmelse med det erklærede. Der er i flere ortofoto (bla. foråret 2015) synlige tegn på at arealet har været gødet, slået og høstet.

Spørgsmål SS 3:

Skønsmanden bedes oplyse, om det omhandlede areal kan have været direkte tilsået uden forudgående pløjning med tunge maskiner, f.eks. ved at udså græs ved brug af tandskærs- eller skiveskærssåmaskiner?

Svar på spørgsmål SS 3:

Såfremt arealet er tørt og dermed kørbart med maskiner samt ryddet for vegetation, er det, rent teknisk, muligt at udså græs på et sådant areal ved direkte tilsåning.

En direkte tilsåning på det omhandlede areal, vil skulle foregå på et tidspunkt, hvor jorden forinden har været udtørret i en periode. Desuden skal det udsåede græs have mulighed for at etablere sig uden at blive udkonkurreret af andre planter. Derfor vil den direkte tilsåning skulle ligge i efteråret.

På det omhandlede areal er der imidlertid allerede et plantedække af græsser mm., der har veletablerede rodsystemer, så selv efter at arealet har været slået, vil det være vanskeligt at få noget udbytte af en sådan direkte tilsåning. Med mindre man vælger at nedvisne arealet med glyphosat, men der er ingen synlige spor i de foreliggende ortofoto på, at denne metode skulle have været anvendt.

Spørgsmål SS 4:

I fortsættelse af besvarelsen af spørgsmål SS 3 bedes skønsmanden oplyse, om og i givet fald hvor sædvanligt (procentvis) det efter skønsmandens viden og erfaring er, at der i Danmark udsås ved brug af direkte såning, dvs. ved brug af tandskærs- eller skiveskærssåmaskiner uden forudgående pløjning?

Svar på spørgsmål SS 4:

Foreningen for Reduceret jordbearbejdning i Danmark – FRDK, har opgjort anvendelsen af pløjefri dyrkning i Danmark i en statistik for 2021, se nedenstående link:

<https://frdk.dk/statistik2021/>

I statistikken fremgår det, at i region Nordsjælland steg andelen af arealer med etablering af afgrøder ved direkte såning fra ca. 2,5% i 2016 til 7,2% i 2021 – se figuren nederst på siden.

Spørgsmål SS 5:

Det fremgår af sagens bilag 13 (side 5), at der er problemarter på det pågældende areal i form af bl.a. Almindelig Kvik (*Elytrigia repens*).

Kan den i besvarelsen af spørgsmål 1 (tabel 2) nævnte ”tydelige afgrænsning mellem *Marken* og *Arealet*” skyldes forekomst af kvikgræs på Arealet, som f.eks. har fortrængt en stor del af de afgrøder i form af græs mv., som der er søgt grund-betaling til?

Svar på spørgsmål SS 5:

Ud fra de tilgængelige ortofoto fremgår det, at der i 2011 blev kørt tæt rundt om det omhandlende areal, men at afgrænsningen mod øst og nord siden 2012 har været med rette linjer og med et 90 graders hjørne.

Den tydelige afgrænsning fremkommer ved, at man af praktiske hensyn har valgt at dyrke marken således, at markgrænserne enten er parallelle med eller vinkelrette på dyrkningsretningen. Når der er kornafgrøder på marken, er der desuden tydelige kørespor med vendinger i øst (forager) og en retning langs med markgrænsen i nord, så der er ingen tegn på, at man har kørt gennem arealet for at lave jordbearbejdning.

Fremkomsten af problemarter skyldes således, at området man ikke har været jordbearbejdet og tilsået med samme afgrøde som resten af marken.

Spørgsmål SS 6:

Skønsmanden bedes oplyse, om det ud fra ortofotos kan konstateres, om maskinførerne i forbindelse med dyrkningen af Marken (den mark, der er søgt grundbetaling til, og som overlapper Arealet) er kørt uden om Arealet med maskinerne, eller igennem arealet med maskinerne.

Svar på spørgsmål SS 6:

Jf. svaret på SS 5, så viser de tilgængelige ortofotos, at der i forbindelse med dyrkningen af Marken er ikke er kørt gennem arealet for at lave jordbearbejdning. Der er i de fleste billeder en synlig forager i øst hvor køresporene vender rundt. I nord går der kørespor langs med markgrænsen.

Der er derimod synlige tegn i enkelte ortofoto på, at der er kørt gennem Arealet med henblik på at gøde, slå og høste høet på området.

Spørgsmål SS 7:

Skønsmanden bedes oplyse, om der findes tilgængelige ortofotos el.lign. fra efteråret og vinteren 2011-2020 af det pågældende areal. I bekræftende fald bedes skønsmanden vurdere om og i givet fald hvordan disse ortofotos mv. fører til en ændret besvarelse af de forudgående spørgsmål 1-3 og SS 1-6.

Svar på spørgsmål SS 7:

Der er foretaget en søgning efter flere ortofoto ved andre offentligt tilgængelige datakilder. Gennem SDFI's service, Dataforsyningen, samt gennem Google Earth, er det lykkedes at finde en række supplerende ortofoto. De fleste fotos er fra forår og sommer, men der er dog enkelte optaget i september måned. De landsdækkende kampagner, hvor der flyves systematisk med henblik på ortofoto, foregår ikke senere på efteråret eller om vinteren. Det skyldes især de dårligere vejrforhold med flere skyer samt et mindre lysindfald, der medfører væsentligt forringede optageforhold i denne periode.

For overblikkets skyld, er bilag 1 fra den første skønsmandsrapport af 1. maj 2023 blevet opdateret med de nye ortofoto, disse er blevet annoteret og det § 3- registrerede areal er indtegnet med en stiplet gul grænse. Desuden er den oprindelige tabel 2 fra skønsrapporten tilsvarende blevet opdateret med observationer fra de nye ortofoto og tilføjet samme bilag.

De nye observationer for de nytilkomne ortofoto giver ikke anledning til at ændre besvarelsen af de oprindelige spørgsmål 1-3 eller de opfølgende SS 1-6. Der er der imod gjort flere observationer der bestyrker de tidligere konklusioner.

Dog bestyrker det nye billede fra foråret 2015 svaret på SS 2 om at arealet har været gødsket."

Der er under ankesagen fremlagt dom af 15. september 2022 afsagt af Retten i Helsingør i en straffesag mod A .

Forklaringer

A har afgivet supplerende partsforklaring, og B har afgivet supplerende vidneforklaring.

A har forklaret bl.a., at han ikke ejer den ejendom, som det omtvistede areal er en del af. Han ejer 6-7 selskaber, og hvis der bliver skrevet til dem, besvarer han henvendelsen fra sin private mail.

I forbindelse med Selskab 1 køb af ejendommen foretog han opslag på Danmarks Miljøportal og konstaterede, at det omtvistede areal ikke var registreret som beskyttet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 3, men at den nærliggende Sted 1 var registreret som beskyttet.

Det omtvistede areal afvandes til Sted 1, som er et stort, gammelt afvandsingsområde. Det omtvistede areal var i omdrift og beplantet med græs. Græs har et tykt rodnet på op til 30 cm og optager langt mere vand end korn.

De gamle drænrør på det omtvistede areal var rettelig 20-30 cm lange og havde en diameter på 4 tommer. De gamle drænrørs dræningsevne var reduceret til 70-80 procent. Det er langt billigere at lægge nye drænrør end at søge efter de gamle drænrør, og han besluttede derfor at lægge nye drænrør af plastic. De nye drænrør var 5-6 meter lange og havde en diameter på 9,8 cm. Baggrunden for, at der blev kørt med maskiner på det omtvistede areal, var således, at der skulle nedlægges nye plasticdrænrør. Det nye dræningsanlæg havde et omfang på i alt 40-70 meter, og det tog kun 1½ dag at lægge de nye drænrør. De var færdige med at grave på arealet, da han modtog B mail af 12. oktober 2020. Han var ikke varslet om, at kommunen kom på tilsynsbesøg.

Om besigtigelsesnotat af 23. oktober 2020 med figur 1 og 2 har han forklaret, at det træbevoksede område er moseområdet, og at området til højre herfor er græs i omdrift. Den opgravede jord hidrerer fra gravningen af en søgegrøft, som efterfølgende blev dækket til. På figur 3 ses en sort markering, som er en drænrende, hvor de gamle drænrør lå. I figur 4 ses to pinde, som markerer en søgegrøft.

Han er ikke klar over, hvad en forespørgselsordning hos kommunen er.

B har forklaret bl.a., at den foreliggende sag er en del af et større sagskompleks. Kommunen har senest udstedt et reetableringspåbud efter vandløbsloven angående nogle dræn, som går gennem engen, og denne afgørelse er for nylig blevet stadfæstet af Miljø- og Fødevarerklagenævnet.

Hun var første gang på uvarslet tilsynsbesøg på ejendommen den 12. oktober 2020 sent om eftermiddagen, da de havde modtaget en anmeldelse om muligt gravearbejde i beskyttet natur. Under tilsynsbesøget konstaterede hun, at det omtvistede areal var helt uberørt. Der var med sikkerhed ikke gravet på arealet. Hun tog under dette tilsynsbesøg nogle fotos, som ikke er fremlagt i sagen. De traf ikke nogen på ejendommen, men der holdt en gravemaskine parkeret ved siden af arealet, og derfor antog de, at der kunne ske noget med arealet. Der stod Selskab 2 A/S på gravemaskinen, og hun sendte derfor samme eftermiddag en mail til A og C, der var registreret som ansvarlige for

Selskab 2 A/S. Hun skrev, at der ikke måtte graves på arealet, da kommunen mente, at arealet var beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3.

Under det efterfølgende tilsynsbesøg den 23. oktober 2020 traf de heller ikke nogen på stedet, men de konstaterede, at der var foretaget en meget grov behandling af arealet, og at en stor maskine havde foretaget omfattende gravning på arealet. Der var lavet store skrab i jorden, og store arealer var ryddet for tørv, og der var gravet helt ned til den underliggende lerjord. Dette var første gang, hun konstaterede gravning på arealet. A oplyste efterfølgende, at han var i gang med at grave søgegrøfter for at søge efter eksisterende drænrør. Man bruger ikke en gravemaskine og laver ikke store jordbunker, når man gør klar til omdrift. Såfremt der var tale om klargøring til omdrift, ville man have pløjet arealet, og der ville have været furer efter ploven, hvilket der ikke var. Det, de konstaterede på arealet, havde ikke noget at gøre med almindelig omdrift. Der var gravet lidt ind i det tilgrænsende moseområde, og jorden fra moseområdet kan godt have været deponeret på engarealet.

Det beror på en konkret vurdering, om et område er en beskyttet naturtype. Der er glidende overgange mellem de forskellige naturområder, og der vil typisk være et lavere artsantal og mindre fordelagtige vækstforhold i randområderne. På det omtvistede areal konstaterede de stor vækst af navnlig eng-rørhvene og lyse-siv. Det er karakteristisk for et engområde, at det er græsbelagt. Eng-rørhvene og bjerg-rørhvene, som var i vækst på arealet, er græsarter. De konstaterede endvidere vækst af knippestar, som er en type halvgræs, der er karakteristisk for våde naturtyper. Det var vanskeligt at finde knippestar på arealet, da der lå et tykt lag afslået materiale oven på de fundne knippestar. Hun tog fotos af et repræsentativt udsnit af de plantearter, som voksede på arealet. Det er ikke kutyme at tage fotos af alle tilstedeværende arter. Der er derfor ikke noget mærkeligt ved, at der ikke er fremlagt et foto af vandpileurt, som de også konstaterede på arealet.

Man anvender positivarter til at vurdere kvaliteten af en naturtype. Især følsomme plantearter er modtagelige over for negativ påvirkning, og sådanne arter findes i områder af højere kvalitet. Det er ikke usædvanligt, at der ikke findes positivarter i et beskyttet areals randområde, da væksten af sådanne arter typisk vil være aftagende i et randområde. Der findes talrige beskyttede områder uden positivarter.

Den østlige afgrænsning af arealet er sammenfaldende med det område, hvori der var foretaget gravning. Det var i dette område, de fandt den største forekomst af arter, som er karakteristisk for et engområde, herunder f.eks. angelic, som ses i figur 8 til besigtigelsesnotat af 23. oktober 2020. I besigtigelsesnotatets figur 10 ses en knippestar i lavningen. Der er tale om en vådbundskarakteristisk

art, som oftest findes i moser. Ferske enge og også en våd naturtype, og det er naturligt at finde knippestar i et engområde. Fotoet er taget fra nord mod syd.

Der er tydelig sammenhæng mellem Sted 1, den lysåbne mose og engen. Sted 1 har skovbevoksning med pil og blev registreret som beskyttet i 2011. Der var ikke fremmede elementer til stede, som kunne tyde på, at der ikke var en naturmæssig sammenhæng mellem de nævnte arealer.

Da standsningspåbuddet ikke blev overholdt, indgav de den 4. november 2020 anmeldelse til politiet, og den 16. november 2020 var de på ny på tilsynsbesøg på arealet, hvor de traf D og E, der foretog gravning på arealet. De havde politiet med og bad D og E om at indstille gravearbejdet.

Når kommunen foretager en registrering af et område som beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3, tager de udgangspunkt i botanikken, men de ser også på områdets fugtighed, jordbundens karakter, herunder om området er lavtliggende, og de inddrager også arealets driftshistorik i vurderingen. De tager desuden højde for sammenhængen med den øvrige natur i området. De gennemgår arealet og foretager markering på de luftfotos, som de har med under besigtigelsen. De foretager afgrænsning på baggrund af konstaterede ændringer af vegetation og landskab. I en lavning er der karakteristiske forhold i form af høj luftfugtighed, og derfor findes enge og moser typisk i lavninger. Det er derfor naturligt at inddrage en lavning ved afgrænsningen af en mose eller en eng. De ser også på, om der er forekomst af tuer.

Feltskemaet til mose og kær er et støtteværktøj, og det er ikke obligatorisk at anvende skemaet, når man foretager en registrering efter naturbeskyttelseslovens § 3.

Om besigtigelsesmetodikken i pkt. 1.2 i Teknisk anvisning til besigtigelse af naturarealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 mv. har hun forklaret, at de i den foreliggende sag foretog en vurdering ud fra, hvad der var konkret muligt. Det var ikke muligt at foretage en fuldstændig gennemgang af strukturindikatorerne, da der var gravet på en tredjedel af arealet. Gravearbejdet var foretaget på det sted, hvor hovedparten af naturværdierne var at finde. Den nordlige og vestlige del af arealet var ikke repræsentativt for hele arealet, da der var overgange til de omkringliggende arealer. Det ville have været forkert at undtage det nordlige område for § 3-beskyttelse, da området var lavt beliggende med tørvejord, da der var karakteristiske plantearter i området, og da driftshistorikken var den samme som for den øvrige del af arealet.

Anbringender

Parterne har i det væsentlige gentaget deres anbringender for byretten.

Landsrettens begrundelse og resultat

Landsretten tiltræder af de grunde, som byretten har anført, at Miljø- og Fødevareklagenævnet er frifundet i den del af sagen, som angår nævnets afvisning af Selskab 1 klage over Fredensborg Kommunes standsningspåbud af 23. oktober 2020.

Af de grunde, som byretten har anført, tiltræder landsretten endvidere, at der ikke er grundlag for at tilsidesætte Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om at stadfæste Fredensborg Kommunes afgørelse af 18. december 2020 om registrering af beskyttet fersk eng på det omhandlede areal, jf. naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 4.

Landsretten stadfæster herefter byrettens dom.

Efter sagens udfald skal Selskab 1 i sagsomkostninger for landsretten betale 35.000 kr. til Miljø- og Fødevareklagenævnet til dækning af udgift til advokatbistand inkl. moms. Der er herved taget hensyn til sagens værdi, omfang og forløb.

THI KENDES FOR RET:

Byrettens dom stadfæstes.

I sagsomkostninger for landsretten skal Selskab 1 inden 14 dage betale 35.000 kr. til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Beløbet forrentes efter rentelovens § 8 a.